

Místo a role zákona v kontinentálním typu právní kultury: tradice, současnost a vývojové tendence

Miloš Večeřa*

I.

Právnická fakulta Univerzity Karlovy a Stálá komise Senátu pro Ústavu ČR a parlamentní proceduru uspořádaly ve dnech 27.–28. května 2004 v reprezentativních prostorách Senátu Parlamentu ČR mezinárodní vědeckou konferenci s názvem „Místo a role zákona v kontinentálním typu právní kultury: tradice, současnost a vývojové tendence“. Tématu konference odpovídalo i složení účastníků konference, mezi nimiž byli zejména právníci z oblasti teoreticko-právních i pozitivně právních disciplín (pedagogové i právníci z právní praxe – soudci, státní zástupci), ale i politologové, historikové, profesionální politici a studenti. Z českých právnických fakult byly zastoupeny pražská, brněnská i olomoucká fakulta, ze Slovenska přijeli pedagogové z trnavské a košické právnické fakulty.

Konference si stanovila za cíl z různých hledisek se zabývat zákonem a jeho postavením v právním řádu ČR, Evropské unie, jakož i postavením zákona jako pramene práva v celkovém kontextu globalizace. Vědecká rozprava konference vycházela z tezí, které obdrželi účastníci konference již v první pozvánce na konferenci. Byly k nim zaměřeny přednesené referáty

i dílčí diskusní příspěvky a poznámky. Teze se týkaly osmi tematických okruhů:

1. Historické kořeny kontinentálního typu právní kultury (recepce římského práva, osvícenství, racionalistická koncepce lidských práv aj.).
2. Zákon jako stěžejní pramen a proces kodifikace práva: trvají argumenty pro dominanci zákona a kodexu?
3. Zákon ve formálním a materiálním smyslu, distinkce zákona a práva.
4. Koncepce lidských práv a její vliv na úlohu zákona: střet jusnaturalismu a juspozitivismu? Tzv. dogmatika lidských práv.
5. Mezinárodní smlouvy jako prameny vnitrostátního práva a jejich relace k zákonům.
6. Ústavní zákony a „běžné“ zákonodárství. Ústavní soudnictví a jeho zásahy do legislativy. Správní a obecné soudnictví a postulát legality.
7. Evropské komunitární právo a jeho vliv na místo a úlohu zákona v národních právních řádech.
8. Legalita – tradice a současnost.

* Doc. JUDr. et. PhDr. Miloš Večeřa, CSc., Katedra právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

II.

Jednání prvního dne konference zahájil Ing. Jiří Stodůlka, předseda Stálé komise Senátu pro Ústavu ČR a parlamentní proceduru. Uvítací projevy pak přednesli doc. JUDr. Petr Pithart, předseda Senátu Parlamentu ČR, a doc. JUDr. Vladimír Kindl, děkan Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Oba ve svých vystoupeních přivítali účastníky konference, jmenovitě pak JUDr. Pavla Rychetského, předsedu Ústavního soudu ČR, JUDr. Josefa Baxu, předsedu Nejvyššího správního soudu ČR, doc. JUDr. Jaroslava Fenyka, náměstka Nejvyšší státní zástupkyně ČR a JUDr. Eduarda Bárányho, místopředsedu Ústavního soudu SR. Z dalších čestných účastníků pak ve svých referátech pozdravili zejména prof. JUDr. Jozefa Prusáka, děkana právnické fakulty Trnavské univerzity a prof. JUDr. Františka Šamalíka, významného právního teoretika a právního filosofa. V další části svých vystoupení se zaměřili na vlastní téma konference – problematiku zákona, a to z hlediska jeho tvorby (doc. Pithart) a z hlediska jeho geneze (doc. Kindl). Vlastní program konference byl rozdělen do šesti bloků, v nichž nejprve přednesli referující své příspěvky a k předneseným vystoupením pak následovala diskuse.

První blok konference otevřel prof. JUDr. Aleš Gerloch, CSc. (PrF UK Praha) referátem na téma: „Má zákon budoucnost? (Zákony a zákoníky v 21. století)“, ve kterém se zabýval postavením zákona v současných kontinentálních právních řádech a tendencemi jeho vývoje. V navazujícím referátu prof. JUDr. Alena Winterová, CSc. (PrF UK Praha) poukázala na problematiku zákona vztaženou k odvětví občanského práva.

Ve druhém historickém bloku jednání konference nejprve prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc. (PrF UK Praha) rozebral vývoj pojetí zákona u klasických římských právníků a návazně doc. JUDr. Radim Seltenreich (PrF UK Praha) pokračoval analýzou vývojových tendencí zákona v navazujících historických údobích až po období velkých kodifikací. Doc. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc. (PrF MU Brno) volně navázal na obě historická témata a zabýval se racionalismem v tradici práva od antiky, přes Kantův zásadní přínos teorii poznání a roli praktického rozumu jako vnitřního zákonodárce jednání člověka, až po některé racionalizující tendence v recentní právní vědě (Fuller, Peczenik, Habermas a jiní).

Odpolední třetí blok prvního dne jednání konference zahájil JUDr. Eduard Bárány, DrSc. (Ústavní soud SR Košice) výkladem o vztahu zákona a demokracie, komplikujícího se změnou úlohy nadnárodního práva po vstupu do Evropské unie. V tematicky navazujícím vystoupení analyzoval prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc. (PrF TU Trnava) otázku suverenity zákona ve vztahu k suverenitě lidu se zaměřením na reálnou dostupnost instrumentů přímé demokracie. Problematiku dotýkající se demokracie uzavřel svým vystoupe-

ním prof. JUDr. Václav Pavlíček, CSc. (PrF UK Praha), který se zabýval otázkou svrchovanosti zákonů ve světle našeho vstupu do Evropské unie, v jehož důsledku parlamenty přistupujících zemí ztrácí část své suverenity.

V posledním čtvrtém bloku prvního dne jednání konference nejprve prof. JUDr. Karel Eliáš, Dr. (PrF ZČU Plzeň) nastínil problém připravované kodifikace občanského práva z pohledu kontinuity vývoje české právní kultury v občanskoprávní oblasti. Doc. JUDr. Alena Macková, Dr. (PrF UK Praha) se ve svém vystoupení zabývala rolí civilního soudce ve vztahu k zákonu, a to jeho vázaností zákonem, otázkou soudcovského dotváření práva a respektabilitou soudního rozhodnutí. Prof. JUDr. Jan Filip, CSc. (PrF MU Brno) ukázal problém zákona ve vztahu k připravovanému volebnímu kodexu.

III.

Pátý blok jednání ve druhý den konference otevřel jako první referující prof. dr. hab. Jerzy Stelmach (PrF Krakov) příspěvkem, ve kterém konfrontoval systémové a topické koncepce kontinentálního práva. Doc. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D. (NSZ ČR) v dalším referátu sledoval vývoj základních právních institutů trestního práva v konfrontaci kontinentálního dogmatismu a anglosaského pragmatismu. Blok uzavřel doc. JUDr. Milan Damohorský, DrSc. (PrF UK Praha) rozborem role zákona v ochraně životního prostředí. Na konkrétních případech poukázal na formálnost právního života v kontrapozici se spontánním průběhem života lidí a přírody.

Poslední šestý blok zahájil doc. JUDr. Karel Klíma, CSc. (PrF ZČU Plzeň) vystoupením, ve kterém se pokusil vystihnout vztah komunitární a národní ústavnosti a komunitárního a národního soudnictví. Tematicky pak navázal JUDr. Ing. Jiří Zemánek, CSc. (PrF UK Praha) charakteristikou evropského práva jako vícezdrojového systému a zaměřil se na konstrukci „evropského zákona“ v návrhu Ústavní smlouvy.

Po odeznění posledního příspěvku provedl prof. JUDr. Aleš Gerloch celkové shrnutí průběhu konference a formuloval základní závěry, ke kterým konference dospěla. Za Senát Parlamentu ČR se s účastníky konference rozloučil Ing. Jiří Stodůlka a ukončil jednání konference. Celkové hodnocení konference vyznělo velmi příznivě, a to jak z hlediska aktuálnosti tématu konference ve vztahu ke vstupu ČR do EU, tak i z hlediska kvality referátů a vzájemné výměny názorů a stanovisek v diskusi po odeznění příspěvků a v konferenčních kuloárech. Obecně byla rovněž velmi oceňována skutečnost, že konference napomohla k vyššímu sepětí teoreticky pěstované právní vědy s právní praxí. Hlavní zásluhu na organizačně dobře zvládnutém zajištění celé konference měla katedra právní teorie Právnické fakulty UK, ke zdatu konference však významně při-

spělo i důstojné prostředí reprezentačních prostor Senátu Parlamentu ČR. Osmnáct odeznených příspěvků z konference a další příspěvky účastníků konference,

které nemohly z časových důvodů odeznít, budou publikovány ve sborníku z konference.